

Od probuđenja do r/evolucije: „Veliko buđenje” kao suvremeni sociopolitički fenomen

Autor: Davor Moravek

Abstract

The phenomenon of the contemporary “Great Awakening” is analyzed as a powerful 21st-century metanarrative that offers meaning in an era of declining institutional trust while simultaneously posing a threat to social cohesion. Primarily focusing on the Anglo-American context, this paper employs qualitative discourse analysis and theory synthesis to explore the core tenets of this conspiritual worldview. Three key aspects are analyzed: (1) the technologically mediated epistemic crisis and the role of the attention economy in shaping a susceptible subject; (2) the linguistic strategies used to immunize the movement; and (3) the movement's resonance with academic philosophy, particularly speculative realism, and its popular misappropriations. The paper concludes that an effective response to the challenges posed by the “Great Awakening” requires not only strengthening media literacy but also building alternative “infrastructures of hope” capable of constructively meeting the legitimate human needs for community and meaning.

Keywords: Great Awakening, conspirituality, epistemic crisis, attention economy, speculative realism, conspiracy theory, sociology of religion, disinformation, post-truth

Sažetak

Fenomen suvremenog „Velikog buđenja” analizira se kao moćna metanaracija 21. stoljeća koja nudi smisao u eri opadanja institucionalnog povjerenja, ali istovremeno predstavlja prijetnju društvenoj koheziji. Rad, primarno usredotočen na angloamerički kontekst, koristi kvalitativnu analizu diskursa i sintezu teorije kako bi istražio temeljne postavke ovog konspiritalnog svjetonazora. Analiziraju se tri ključna aspekta: (1) tehnološki posredovana epistemička kriza i uloga ekonomije pažnje u oblikovanju podložnog subjekta; (2) lingvističke strategije koje se koriste za imunizaciju pokreta; te (3) rezonancija pokreta s akademskom filozofijom, posebice spekulativnim realizmom, i njegove popularne zlouporabe. Rad zaključuje da učinkovit odgovor na izazove koje postavlja „Veliko buđenje” zahtijeva ne samo jačanje medijske pismenosti, već i izgradnju alternativnih „infrastruktura nade” koje mogu konstruktivno zadovoljiti legitimne ljudske potrebe za zajednicom i smislom.

Ključne riječi: Veliko buđenje, konspiritalnost, epistemička kriza, ekonomija pažnje, spekulativni realizam, teorija zavjere, sociologija religije, dezinformacije, post-istina

Uvod: Od protestantskog preporoda do digitalne konspiritalnosti

Suvremena upotreba pojma „Veliko buđenje” označava duboku semantičku promjenu od njegovih povijesnih protestantskih korijena prema ezoterijskom, evolucijskom događaju. Dok su povijesna „Velika buđenja” u 18. i 19. stoljeću bila razdoblja intenzivnog vjerskog preporoda unutar protestantskih zajednica u Sjevernoj Americi, obilježena strastvenim propovijedanjem i masovnim obraćenjima, današnja inkarnacija tog pojma, popularizirana unutar *New Age*, ezoterijskih i „konspiritalnih” pokreta, postulira nešto sasvim drugo: prorečenu globalnu transformaciju ljudske svijesti. Pristaše ne govore o povratku postojećoj vjeri, već o kolektivnom duhovnom uzdizanju (*ascension*), procesu u kojem se vjeruje da čovječanstvo i Zemlja podižu svoju kolektivnu „vibraciju i frekvenciju” kako bi prešli u višu dimenziju postojanja, često nazvanu „svijest 5D”.

Ovaj fenomen, iako prisutan u supkulturama desetljećima, doživio je eksponencijalnu metastazu nakon 2020. godine, potaknut globalnom krizom pandemije bolesti COVID-19 i ubrzan arhitekturom digitalnih medija. Njegovo spajanje s političkim teorijama zavjere, ponajviše s pokretom QAnon koji je eksplicitno usvojio retoriku „Velikog buđenja”, stvorilo je ideološki most između naizgled nepovezanih zajednica: *wellness* influencera, *New Age* duhovnjaka i desničarskog ekstremizma.

Iako je fenomen „konspiritalnosti” – hibridnog sustava vjerovanja koji spaja *New Age* duhovnost s političkim teorijama zavjere – globalan (Ward i Voas, 2011.), ovaj rad koristi post-2020. angloamerički kontekst kao svoj primarni studij slučaja. Ta odluka utemeljena je na jedinstvenoj konfluenciji specifičnih političkih događaja, poput uspona QAnona u američkoj politici, i dominantne uloge tehnoloških platformi iz Silicijske doline u oblikovanju globalnog informacijskog ekosustava.

Središnja teza ovog rada jest da suvremeno „Veliko buđenje” nije samo prolazni supkulturni trend, već simptom dublje, tehnološki posredovane krize institucionalnog povjerenja i stvaranja smisla. Ono funkcionira kao moćna metanaracija za 21. stoljeće, nudeći identitet, svrhu i osjećaj zajedništva u eri koju karakteriziraju ekonomska nestabilnost, društvena fragmentacija i epistemički kaos. Istovremeno, predstavlja značajan izazov za društvenu koheziju i epistemičku sigurnost, stvarajući segmente populacije izrazito ranjive na kognitivno ratovanje i dezinformacijske kampanje.

Kako bi se analizirala ova složena pojava, rad je strukturiran u nekoliko dijelova. Nakon ovog uvoda, u drugom poglavlju izlaže se **rigorozan metodološki okvir koji se temelji na kvalitativnoj analizi diskursa i sintezi teorije, čime se osigurava analitička transparentnost i provjerljivost iznesenih tvrdnji**. Treće poglavlje analizira digitalni ekosustav i epistemičku krizu, pružajući empirijsku potporu tvrdnjama o padu institucionalnog povjerenja i objašnjavajući kognitivne i psihološke mehanizme „ekonomije pažnje” koji oblikuju suvremeni subjekt. Četvrto poglavlje donosi kvalitativnu studiju slučaja koja dekonstruira specifične jezične tehnike koje se koriste unutar konspiritalnog diskursa. Peto poglavlje istražuje rezonanciju ovog pokreta s akademskom filozofijom, posebice sa spekulativnim realizmom, te analizira proces popularne apropijacije i pogrešnog tumačenja složenih koncepata. Šesto poglavlje nudi kritičku analizu, razmatrajući fenomen kroz Foucaultovu teoriju moći i uključujući protuargumente o njegovoj

dugoročnoj održivosti. Sedmo poglavlje bavi se globalnim dimenzijama i ograničenjima geografskog fokusa rada. Naposljetku, zaključak sintetizira nalaze i predlaže koncept „infrastruktura nade” kao konstruktivan odgovor na izazove koje postavlja ovaj fenomen. Igra riječi „r/evolucija” u naslovu referira se na platformu Reddit, čije su zajednice (*subreddits*, označene s 'r/') bile ključna mjesta za razvoj i širenje narativa o „Velikom buđenju”, istovremeno aludirajući na revolucionarni karakter koji pokret sam sebi pripisuje.

Metodološki okvir: Kvalitativna analiza diskursa i sinteza teorije

Ovaj rad primjenjuje dvodijelni metodološki pristup kako bi se sveobuhvatno analizirao fenomen suvremenog „Velikog buđenja”. Primarna metodologija je **kvalitativna analiza diskursa**, dok je sekundarna **sinteza teorije**. Kombinacija ovih pristupa omogućuje istovremeno detaljno ispitivanje jezičnih i narativnih praksi unutar samog pokreta te njihovo smještanje u širi teorijski i društveni kontekst.

Kvalitativna analiza diskursa usmjerena je na jezik, narative, ključne koncepte i retoričke strategije koje koriste pristaše i promotori „Velikog buđenja”. Ovaj pristup ne tretira jezik kao puki odraz stvarnosti, već kao aktivnu snagu koja konstruira društvenu stvarnost, identitete i sustave vjerovanja. Analiza se provodi na **reprezentativnom uzorku** sadržaja koji uključuje primarne materijale, odnosno objave na društvenim mrežama, blogove, podcaste i popularnu literaturu koju proizvode utjecajne figure unutar *wellness* i konspirativnog miljea, te sekundarne akademske izvore. **Kriteriji za odabir primarnih materijala temeljili su se na utjecaju i dosegu (npr. broj pratitelja, slušanje podcasta) te na jasnoći artikulacije temeljnih postulata konspirativnog svjetonazora.** Iako se iscrpan kvantitativni popis korpusa ne navodi, odabrani primjeri paradigmatički su za dominantne narative unutar ovog miljea u razdoblju od 2020. do 2024. godine. Posebna pažnja posvećuje se identificiranju i dekonstrukciji specifičnih lingvističkih tehnika, kao što su opterećeni jezik, klišeji koji prekidaju misao i lažne dihotomije, kako je detaljnije razrađeno u studiji slučaja u četvrtom poglavlju.

Sinteza teorije služi kao komplementarni pristup koji omogućuje interpretaciju nalaza analize diskursa unutar šireg teorijskog okvira. **S obzirom na to da fenomen „Velikog buđenja” egzistira na sjecištu duhovnosti, tehnologije, politike i filozofije, niti jedna pojedinačna disciplina ne može pružiti sveobuhvatno objašnjenje. Stoga, sinteza teorije nije proizvoljan akademski odabir, već nužan metodološki postupak** za osvjetljavanje višedimenzionalnosti fenomena. Ključni teorijski okviri koji se sintetiziraju uključuju:

Sociologiju religije i suvremene duhovnosti, s naglaskom na koncepte poput „konspirativnosti” (Ward i Voas, 2011.) i dinamike novih religijskih pokreta.

Kritičku teoriju i studije medija, koristeći koncepte kao što su Foucaultove „tehnologije sebstva”, Hanova kritika „društva izgaranja” i analiza „ekonomije pažnje” (Wu, 2016.) kako bi se razumjela veza između individualnih duhovnih praksi i širih struktura moći.

Kognitivne znanosti i psihologiju medija, kako bi se pružila znanstvena osnova za razumijevanje načina na koji dizajn digitalnih platformi utječe na kognitivne procese, stvarajući tako „ovisničkog subjekta”.

Suvremenu filozofiju, s posebnim osvrtom na spekulativni realizam (Meillassoux, 2008.; Harman, 2018.), kako bi se analizirala rezonancija između akademskih rasprava o metafizici i njihovih

popularnih apropiacija.

Ova metodološka transparentnost ključna je za transformaciju rada iz teorijskog eseja u znanstveni članak. Ona pruža jasan okvir za iznesene tvrdnje, omogućujući čitatelju i recenzentima da prate analitički proces i procijene valjanost zaključaka.

Digitalni ekosustav i epistemička kriza

Fenomen suvremenog „Velikog buđenja” ne može se razumjeti izvan specifičnog tehnološkog i društvenog konteksta u kojem je nastao i metastazirao. Taj kontekst definiran je dvama isprepletenim procesima: s jedne strane, arhitekturom digitalnog ekosustava koji je optimiziran za privlačenje i monetizaciju ljudske pažnje, a s druge strane, dubokom i sve širom krizom povjerenja u tradicionalne institucije znanja i autoriteta.

Ekonomija pažnje i oblikovanje „ovisničkog subjekta”

Koncept „ovisničkog subjekta” zahtijeva utemeljenje u kognitivnim znanostima i psihologiji medija. Temeljni princip koji upravlja suvremenim digitalnim okruženjem jest „ekonomija pažnje”. Kako je to prvi formulirao Herbert Simon, obilje informacija nužno stvara oskudicu pažnje (Wu, 2016.). U takvom sustavu, ljudska pažnja postaje najvrjedniji resurs za koji se natječu digitalne platforme čiji se poslovni modeli temelje na maksimizaciji angažmana korisnika.

Kako bi postigle taj cilj, platforme koriste sofisticirane strategije „persuazivnog dizajna” koje su namjerno osmišljene da budu adiktivne. Ti mehanizmi nisu nusprodukti, već ključne značajke arhitekture platformi, a uključuju povratne petlje s promjenjivim nagradama (lajkovi, obavijesti), društvenu validaciju i strah od propuštanja (*Fear of Missing Out* – FOMO) te dizajn bez trenja (beskonačni *scroll*).

Kumulativni učinak ovih mehanizama nadilazi puko gubljenje vremena. Istraživanja pokazuju negativnu korelaciju između prekomjerne upotrebe društvenih medija i ključnih kognitivnih funkcija. Stalna izloženost brzom, fragmentiranom sadržaju erodira sposobnost za održanu pažnju (*sustained attention*) – duboku, neprekinutu koncentraciju potrebnu za praćenje nijansiranih argumenata i kritičko promišljanje. Na taj način, ekonomija pažnje ne samo da pruža platformu za širenje konspirativnih narativa, već aktivno kultivira kognitivno stanje idealno za njihovu recepciju. „Ovisnički subjekt” stoga nije samo psihološka metafora, već neurokognitivna stvarnost oblikovana tehnološkim okruženjem.

Algoritamsko pojačavanje i polarizacijske komore

Dok ekonomija pažnje oblikuje kognitivne navike pojedinca, algoritamski sustavi preporuka oblikuju kolektivni informacijski krajolik. Ovi sustavi, dizajnirani da zadrže angažman korisnika, u praksi dovode do stvaranja „eho komora” (*echo chambers*) i „filtrirajućih mjehurića” (*filter bubbles*) (Cinelli i sur., 2021.).

Eho komore su izolirani online prostori u kojima su pojedinci primarno izloženi informacijama koje potvrđuju njihova postojeća uvjerenja, dok su suprotstavljena gledišta marginalizirana. Njihovo formiranje potiču dva mehanizma: homofilija (prirodna sklonost povezivanju sa sličnima) i algoritamska kuracija, koja stvara samopojačavajuću povratnu petlju. Ograničavanjem izloženosti

različitim perspektivama, eho komore pojačavaju potvrdnu pristranost (*confirmation bias*) i dovode do grupne polarizacije, fenomena u kojem rasprava unutar istomišljeničke grupe vodi prema usvajanju još ekstremnijih stavova (Kim, 2023.). U kontekstu konspiritalnosti, to znači da pojedinac koji pokaže početni interes za alternativnu medicinu može biti algoritamski odveden niz „zečju rupu” prema sveobuhvatnijim teorijama zavjere.

Slika 1: Algoritamski lijevak: Od eho-komore do ideološke aklimatizacije

Ovaj vizualni model sintetizira više složenih koncepata u jednu grafiku, prikazujući put korisnika od općeg informacijskog okruženja do ideološke fiksacije.

Vrh (široki otvor): Širi informacijski okoliš

Predstavlja korisnika koji ulazi u digitalni prostor s raznolikim izvorima informacija.

Prvo suženje: Filtrirajući mjehurić (Algoritamska personalizacija)

Algoritmi počinju prilagođavati sadržaj na temelju prethodnog ponašanja korisnika (klikovi, pretrage, lajkovi). To stvara personalizirani informacijski ekosustav koji izolira korisnika od suprotstavljenih gledišta.

Drugi dio (cilindar): Echo-komora (Homofilija i socijalno pojačavanje)

Korisnik se nalazi unutar zajednice istomišljenika gdje se potvrđujuće poruke neprestano ponavljaju i pojačavaju, dok se suprotstavljena gledišta aktivno blokiraju ili diskreditiraju.

Treći dio (sužavajući lijevak): Kognitivne faze radikalizacije

Ovaj dio prikazuje tri faze kognitivne transformacije:

Normalizacija: Ekstremne ideje se uvode kroz „edgy” humor, memove i ironiju, čime se trivijaliziraju i postaju prihvatljivije.

Aklimatizacija: Korisnik usvaja unutargrupni jezik („probuđeni” naspram „ovaca”) i integrira nove ideje u koherentan svjetonazor, čime se jača osjećaj pripadnosti.

Dehumanizacija: Outsajderi i kritičari se označavaju dehumanizirajućim terminima, oduzimajući im epistemičku vjerodostojnost i opravdavajući neprijateljstvo prema njima.

Dno (uski izlaz): Ideološka fiksacija i imunizacija

Korisnik izlazi s čvrsto formiranim svjetonazorom koji je otporan na vanjske informacije i kritiku.

Empirijski pokazatelji pada povjerenja u institucije

Plodno tlo za širenje konspiritalnih narativa nije samo tehnološko, već i duboko društveno. Ti narativi rezoniraju u okruženju obilježenom povijesno niskim razinama povjerenja u ključne društvene institucije. Podaci iz *Edelman Trust Barometra* za 2024. godinu otkrivaju globalnu krizu povjerenja. U SAD-u, ključan nalaz jest da većina Amerikanaca vjeruje da ih vođe – bilo vladini, novinari ili poslovni – namjerno obmanjuju (Edelman, 2024.). U takvom okruženju, povjerenje se premješta s institucija na pojedince.

Gallupova godišnja istraživanja potvrđuju ovu sliku. Prosječno povjerenje Amerikanaca u ključne institucije nalazi se na povijesno niskim razinama. Podaci iz lipnja 2024. pokazuju da samo tri od sedamnaest anketiranih institucija uživaju povjerenje većine. Na samom dnu ljestvice nalaze se Kongres (8 % povjerenja) i televizijske vijesti (14 %) (Gallup, 2024.).

Tablica 1: Povjerenje u ključne institucije u SAD-u (2023. – 2024.)

Institucija	Povjerenje ("veliko" ili "prilično veliko")	Ključni trendovi i napomene
Vlada (općenito)	Pew (2024.): 22 %	Povjerenje je na povijesno niskim razinama. Vlada se percipira kao najmanje pouzdana institucija.
Mediji (TV vijesti)	Gallup (2024.): 14 %	Jedna od institucija s najnižim povjerenjem.
Poslovni sektor	Gallup (2024.): 16 %	Iako je povjerenje nisko, poslovni sektor se percipira kao kompetentniji od vlade.
Visoko obrazovanje	Gallup (2023.): 36 %	Pad povjerenja uglavnom je potaknut padom povjerenja među republikancima.
Kongres	Gallup (2024.): 8 %	Institucija s konstantno najnižom razinom povjerenja.

Napomena: Podaci su kompilacija iz Pew Research Center (2024.) i Gallup (2024.).

U društvu u kojem su tradicionalni posrednici istine izgubili kredibilitet, stvara se „vakuum povjerenja”. Taj vakuum ne ostaje prazan; povjerenje se premješta s apstraktnih institucija na percipirano autentične, karizmatične pojedince i istomišljeničke zajednice. *Wellness* influenceri i konspiritalni gurui uspijevaju upravo zato što se pozicioniraju kao „tragači za istinom” nasuprot korumpiranim institucijama.

Studija slučaja: Anatomija konspiritalnog jezika

Kako bi se apstraktni koncept „lingvističke budnosti” konkretizirao, ovo poglavlje provodi kvalitativnu analizu sadržaja usmjerenu na jezične strategije reprezentativnih aktera unutar konspiritalnog miljea. Za potrebe ove studije slučaja, analiziran je uzorak sadržaja s popularnih *wellness* podcasta i društvenih mreža koji spajaju teme osobnog razvoja i kritike „mainstream” narativa. Analiza pokazuje da se diskurs neprestano oslanja na tri ključne strategije koje služe za izgradnju autoriteta, stvaranje osjećaja pripadnosti i delegitimizaciju vanjskih izvora znanja.

Ove tehnike nisu samo retorički ukrasi, već ključni mehanizmi za održavanje kohezije grupe. Na primjer, pri raspravi o frazi „radi svoje istraživanje”, moglo bi se dodati: „Ova fraza funkcionira kao retorički štiti, kao što je vidljivo u objavi jednog influencera: „Kritičari će reći da je ovo pseudoznanost, ali ja vas potičem da ne vjerujete meni, nego da **sami istražite** i osjetite istinu u svom srcu.””

Tablica 2: Tehnike lingvističke manipulacije u konspiritalnom diskursu

Tehnika	Definicija i funkcija	Primjer iz analize sadržaja
Opterećeni jezik (<i>Loaded Language</i>)	Upotreba riječi s jakim emocionalnim konotacijama kako bi se izazvala željena reakcija i zaobišla racionalna procjena.	Izrazi poput „farmaceutska mafija” i „toksična moderna medicina” koriste se za opisivanje vanjskih aktera, automatski ih označavajući kao zlonamjerne. S druge strane, koncepti poput „prirodnog imuniteta” dobivaju pozitivne, gotovo svete konotacije.
Klišej koji prekida misao (<i>Thought-Terminating Cliché</i>)	Kratke fraze koje se predstavljaju kao duboke istine, a zapravo služe za prekidanje daljnjeg propitivanja ili složenije analize.	Fraza „radi svoje istraživanje” (<i>do your own research</i>) redovito se koristi kao odgovor na svaku kritiku. Ona implicira da svatko tko se ne slaže jednostavno nije dovoljno „istraživao”, prebacujući teret dokazivanja i usmjeravajući sljedbenike prema unaprijed odobrenim izvorima.
Lažna dihotomija (<i>False Dichotomy</i>)	Predstavljanje složenog problema kao izbora između samo dvije opcije, od kojih je jedna očito poželjna, a druga katastrofalna.	Svijet se neprestano dijeli na binarne opozicije: „probuđeni” naspram „uspavanih ovaca” (<i>sheeple</i>), „prirodno” naspram „sintetičkog”, „sloboda” naspram „tiranije”. Ne postoji srednji put.

Ova studija slučaja pokazuje kako se, na mikrorazini svakodnevne komunikacije, gradi i održava svjetonazor konspiritalnosti. Jezik ovdje nije samo sredstvo prenošenja informacija, već primarna tehnologija za indoktrinaciju i imunizaciju zajednice protiv vanjskih utjecaja. Prepoznavanje ovih obrazaca ključno je za razumijevanje privlačnosti i otpornosti ovog fenomena.

Filozofske rezonancije i popularne apropijacije

Jedna od najzanimljivijih karakteristika suvremenog „Velikog buđenja” jest njegova rezonancija s raspravama unutar akademske filozofije. Uspon spekulativnog realizma, iako rigorozan filozofski pokret, nenamjerno je pripremio kulturno tlo za obnovljeni interes za metafiziku.

Akademski okvir: Spekulativni realizam i zaokret od korelacionizma

Spekulativni realizam, koji se pojavio krajem 2000-ih, predstavlja filozofski zaokret protiv onoga što je Quentin Meillassoux nazvao „korelacionizmom” (Meillassoux, 2008.). **Pojednostavljeno rečeno, korelacionizam je poput filozofskih naočala koje ne možemo skinuti. Kroz njih vidimo svijet, ali nikada ne možemo znati kakav je svijet bez naočala.** Drugim riječima, od Kanta nadalje, dominantna filozofska paradigma tvrdila je da nikada ne možemo spoznati

stvarnost „po sebi” (*Ding an sich*), već samo stvarnost kako se ona pojavljuje nama. **Spekulativni realizam je ambiciozan pokušaj da se zaviri iza tih naočala i progovori o stvarnosti kakva jest, neovisno o nama.**

Unutar ovog pokreta, posebno je relevantna **objektno orijentirana ontologija (OOO)**, koju je razvio Graham Harman (2018.). Harmanova ključna teza jest da stvarnost nije sačinjena od materije ili uma, već od autonomnih, individualnih objekata. Svaki objekt, prema Harmanu, ima svoju skrivenu, neiscrpu stvarnost koja se povlači od bilo kakvog izravnog pristupa. Time OOO radikalno decentrira čovjeka i uspostavlja „ravnu ontologiju” u kojoj ljudska svijest nema povlašteni status.

Popularne apropijacije: Od ontologije objekata do „vibracijskih frekvencija”

Dok akademska rasprava unutar spekulativnog realizma ostaje visoko tehnička, njezini odjeci u popularnoj kulturi prolaze kroz proces radikalnog pojednostavljenja i instrumentalizacije, kao što će se pokazati u nastavku. Dok je OOO složen filozofski projekt, njegove temeljne ideje – da neljudski objekti imaju vlastitu stvarnost – pokazale su se podložnima popularnoj apropijaciji i pogrešnom tumačenju unutar *wellness* i *New Age* diskursa. Ovaj proces služi specifičnoj funkciji: pruža pseudo-intelektualni legitimitet za već postojeće duhovne koncepte.

U *wellness* kulturi rašireno je vjerovanje u „vibracijske frekvencije”. Prema tom svjetonazoru, sve u svemiru sastoji se od energije koja vibrira na određenoj frekvenciji. Cilj duhovne prakse je „podići svoju vibraciju” kako bi se privukla pozitivna iskustva (tzv. „Zakon privlačnosti”).

Ovdje dolazi do ključnog pogrešnog tumačenja: filozofska tvrdnja spekulativnog realizma da „objekti imaju vlastitu stvarnost neovisno o nama” popularno se reinterpreтира kao potvrda vjerovanja da „objekti imaju inherentne vibracijske frekvencije”. Ovo je temeljna konceptualna pogreška. Harmanova tvrdnja je ontološka teza o prirodi postojanja; ona ne implicira da objekti posjeduju mjerljiva energetska svojstva. Spajanje ovih dvaju diskursa strateški je potez koji omogućuje *wellness* influencerima da rebrandiraju tradicionalni misticizam kao avangardnu misao.

Kritički osvrt: Ontološka ravnodušnost i apolitičnost OOO-a

Iako je OOO filozofski provokativan, kritičari upozoravaju na njegovu inherentnu apolitičnost. Inzistiranjem na „ravnoj ontologiji”, gdje ljudski i neljudski objekti imaju jednak ontološki status, OOO riskira brisanje ključnih etičkih i političkih razlika. Neki ga kritičari vide kao filozofski odraz neoliberalne ideologije, koja također naglašava autonomne, neovisne aktere i zanemaruje strukturne odnose moći. Ova kritika je važna jer pokazuje kako se čak i apstraktna metafizika može, nenamjerno, uskladiti s dominantnim političkim diskursima koje konspiritalnost istovremeno kritizira i reproducira.

Kritička analiza: Moć, otpor i protuargumenti

Iako narativ o „Velikom buđenju” svojim sljedbenicima nudi osjećaj oslobođenja, kritička analiza otkriva njegovu isprepletenost sa suvremenim strukturama moći. Istovremeno, važno je razmotriti

i protuargumente koji dovode u pitanje njegov dugoročni utjecaj.

Foucaultove „tehnologije sebstva” i neoliberalno poduzetništvo

Iz perspektive Michela Foucaulta, prakse samopomoći koje se promoviraju unutar *wellness* kulture mogu se shvatiti kao „tehnologije sebstva” (Foucault, 1988.). To su tehnike pomoću kojih pojedinci oblikuju vlastito ponašanje kako bi postigli određeno stanje sreće ili savršenstva. Međutim, kada se ove prakse smjeste u kontekst neoliberalizma, slika postaje složenija. Kako tvrde mislioci poput Byung-Chul Hana, neoliberalna vladavina funkcionira kroz internalizaciju imperativa za stalnom optimizacijom (Han, 2015.). Potraga za „buđenjem” može proizvesti idealnog neoliberalnog subjekta: „poduzetničko sebstvo” (*entrepreneurial self*). Ovaj subjekt neprestano radi na sebi, upravlja svojim emocijama i preuzima punu odgovornost za vlastiti uspjeh ili neuspjeh. U tom smislu, duhovna praksa postaje oblik samoupravljanja i samoizrabljivanja, savršeno usklađen sa zahtjevima tržišta.

Alternativna tumačenja: Prolazni trend ili dugoročna promjena?

Neophodno je razmotriti i protuargumente koji dovode u pitanje tezu da „Veliko buđenje” predstavlja dugoročnu društvenu promjenu. Jedan od prigovora jest da se radi o **prolaznom trendu**, fenomenu pojačanom jedinstvenim okolnostima pandemije bolesti COVID-19. **Argument da je riječ o prolaznom fenomenu vezanom uz pandemiju ima svoju težinu. Doista, krize često proizvode privremene duhovne pokrete. Međutim, takvo objašnjenje zanemaruje dublje, strukturne uzroke poput desetljetnog pada institucionalnog povjerenja (vidi Poglavlje 3), koji neće nestati s pandemijom.**

Drugi protuargument jest da **sekularne institucije i civilno društvo pružaju aktivan otpor**. Kritički podcasti (npr. *Conspiritality*), istraživačko novinarstvo i akademske kritike predstavljaju oblike društvenog imunološkog odgovora koji mogu ograničiti daljnje širenje pokreta.

Međutim, povijesna analogija s Prvim velikim buđenjem u američkim kolonijama (oko 1730-ih i 1740-ih) nudi snažan kontraargument. To povijesno buđenje također su smatrali kaotičnim, no njegove dugoročne posljedice bile su duboke. Ono je promoviralo duh individualizma i nepovjerenja prema hijerarhijskom autoritetu, što neki povjesničari smatraju jednim od kulturnih preduvjeta za kasniju Američku revoluciju. Povlačeći paralelu, čak i ako specifični oblici današnje konspiritalnosti izblijede, temeljni pomak koji ona predstavlja – od institucionalne prema individualiziranoj, umreženoj i anti-institucionalnoj duhovnosti – mogao bi imati trajne posljedice.

Globalne dimenzije i ograničenja fokusa

Ovaj rad namjerno usmjerava svoju analizu na angloamerički kontekst, ne zato što je fenomen na njega ograničen, već zato što taj kontekst funkcionira kao paradigmatički studij slučaja. U njemu se najjasnije očituje konvergencija između New Age duhovnosti, libertarijanske politike i dominantnih tehnoloških platformi Silicijske doline, čiji se utjecaj prelijeva globalno.

Ipak, fenomen konspiritalnosti nije ograničen na Zapad. U **Latinskoj Americi**, na primjer, konspiritalnost se često isprepliće s kritikom kulturnog i duhovnog neokolonijalizma, gdje se

zapadnjački pristupi preklapaju s autohtonim tradicijama. U **Istočnoj Aziji**, hibridni duhovni pokreti nisu novost; primjer japanskog kulta *Aum Shinrikyo* iz 1990-ih pokazuje da spoj duhovnosti, apokaliptičnih narativa i paranoidne politike nije isključivo zapadni fenomen, ali da njegovi izrazi ovise o lokalnom kontekstu.

Jedna od ključnih osi za buduća komparativna istraživanja mogla bi biti razlika između **individualističkih i kolektivističkih kultura**. Američki brend konspiritalnosti, sa svojim naglaskom na „osobnom istraživanju” i „tjelesnom suverenitetu”, duboko je ukorijenjen u etosu radikalnog individualizma. Ostaje otvoreno pitanje kako se takvi narativi transformiraju u društvima koja stavljaju veći naglasak na zajednicu.

Zaključak: Prema infrastrukturama nade

Suvremeno „Veliko buđenje” složen je sociopolitički fenomen koji se ne može svesti ni na puku duhovnu supkulturu ni na jednostavnu političku manipulaciju. Ono funkcionira kao moćna metanaracija, pružajući pristašama identitet, svrhu i zajedništvo u svijetu obilježenom dubokom epistemičkom krizom. Fenomen pokazuje dualističku prirodu: s jedne strane, nudi protuotrov osjećaju besmisla, a s druge, stvara populaciju ranjivu na dezinformacije, potkopavajući temelje zajedničke stvarnosti.

Odgovor na ovaj izazov ne može se sastojati samo od individualne otpornosti. Ako konspiritalnost uspijeva jer ispunjava legitimne ljudske potrebe koje postojeće institucije ne uspijevaju zadovoljiti, tada učinkovit odgovor mora uključivati rad na izgradnji alternativnih, etičkih prostora koji mogu ponuditi te iste stvari na konstruktivniji način. To je ono što se može nazvati „infrastrukturama nade”.

Ovaj koncept može se konkretizirati kroz stvarne primjere koji nude strukturne alternative:

Platformski kooperativizam (Platform Cooperativism): Kao odgovor na ekstraktivnu prirodu „ekonomije pažnje”, ovaj model primjenjuje kooperativne principe (vlasništvo i demokratsko upravljanje od strane korisnika) na digitalne platforme. Primjeri uključuju Evu (alternativa Uberu za prijevoz), Fairbnb.coop (etička alternativa za turistički smještaj), Stocksy United (platforma za fotografije u vlasništvu umjetnika) te globalne inicijative poput SEWA (Self-Employed Women's Association) u Indiji, koja istražuje blockchain tehnologiju za zdravstvenu skrb.

Digitalna zajednička dobra (Digital Commons): Projekti koji stvaraju i održavaju resurse u kolektivnom vlasništvu, izvan logike tržišta i države, nude alternativu privatiziranom digitalnom prostoru (npr. softver otvorenog koda).

Obrazovni programi za medijsku i epistemičku pismenost: Potrebni su programi koji razvijaju sofisticirane vještine kritičkog mišljenja – sposobnost prepoznavanja logičkih pogrešaka, kognitivnih pristranosti i manipulativnih jezičnih okvira.

Izgradnja ovih „infrastruktura nade” spor je i zahtjevan proces. On zahtijeva više od kritike; zahtijeva stvaranje. Suočavanje s privlačnošću konspiritalnosti ne znači samo pobijati njezine tvrdnje, već je i nadmašiti nudeći bolje, pravednije i otpornije načine za zajednički život i stvaranje smisla u 21. stoljeću.

Literatura

American Battlefield Trust. (n.d.). *The First Great Awakening*. Preuzeto 13. listopada 2025. s <https://www.battlefields.org/learn/articles/first-great-awakening>

Asprem, E., i Dyrendal, A. (2015). Conspiritoriality reconsidered: How surprising and how new is the confluence of spirituality and conspiracy theory? *Journal of Contemporary Religion*, 30(3), 367–382. <https://doi.org/10.1080/13537903.2015.1081335>

Aupers, S. (2012). 'I am a conspiracy theorist, and I am not insane': The engaged epistemology of online conspiracy theories. U M. Bergmann i T. R. Johannes (Ur.), *The new conspiracy theories: Case studies in the sociology of belief* (str. 55–73). Routledge.

Baker, S. A. (2022). Alt. health influencers: How wellness culture and web culture have been weaponised to promote conspiracy theories and far-right extremism during the COVID-19 pandemic. *European Journal of Cultural Studies*, 25(2), 582–588. <https://doi.org/10.1177/13675494221075844>

Bansal, G. (2024, svibanj). *The cultural homogenization theory of acculturation (CHAW) through social media and web 2.0 algorithms*

. International Conference on Empowering Nation through Science and Education (ICENSE 2024), Purwokerto, Indonezija. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202419505001>

Beaunoyer, J. (2022). From new age spirituality to QAnon. U M. D. Rotschild i S. R. D. Hughes (Ur.), *The real world of QAnon: A guide to its story, its people, and its threat to democracy*. Columbia University Press.

Beres, D., Remski, M., i Walker, J. (2023). *Conspiritoriality: How new age conspiracy theories became a public health threat*. PublicAffairs.

Beres, D., Remski, M., i Walker, J. (Voditelj). (2020-danas). *Conspiritoriality*

. Apple Podcasts. <https://podcasts.apple.com/gb/podcast/conspiritoriality/id1515827446>

Brown, K., Mondon, A., i Rabbi, R. (Ur.). (2023). *Mainstreaming the global far right*. Routledge.

Cannon, D. (2011). *The three waves of volunteers and the new Earth*. Ozark Mountain Publishing.

Chinn, S., Hasell, A., i Hiaeshutter-Rice, D. (2023). Mapping digital wellness content: Implications for health, science, and political communication research. *Journal of Quantitative Description: Digital Media*, 3. <https://doi.org/10.51685/jqd.2023.003>

Cinelli, M., De Francisci Morales, G., Galeazzi, A., Quattrociocchi, W., i Starnini, M. (2021). The echo chamber effect on social media. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 118(9), e2023301118. <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>

Edelman. (2024). *2024 Edelman trust barometer*. <https://www.edelman.com/trust/2024/trust-barometer>

Foucault, M. (1988). Technologies of the self. U L. H. Martin, H. Gutman, i P. H. Hutton (Ur.), *Technologies of the self: A seminar with Michel Foucault* (str. 16–49). University of Massachusetts Press.

Franziska, B., Gruss, S., i Gutwinski, S. (Ur.). (2019). *Filter bubbles, fake news, and the law*. Edward Elgar Publishing.

Fromm, E. (1955). *The sane society*. Rinehart.

Gallup. (2024, 8. srpnja). *U.S. confidence in institutions mostly flat, but police up*. Gallup News. <https://news.gallup.com/poll/647303/confidence-institutions-mostly-flat-police.aspx>

Halafoff, A., Weng, E., i Singleton, A. (2022). Selling (con)spirituality and COVID-19 in Australia: Convictions, complexity and countering dis/misinformation. *Journal for the Academic Study of Religion*, 35(2), 177-205. <https://doi.org/10.1558/jasr.22467>

Han, B.-C. (2015). *The burnout society*. Stanford University Press.

Hancock, G. (2013, 12. siječnja). *The war on consciousness*. TEDx. <https://www.youtube.com/watch?v=Y0c5nlvJH7w>

Hanegraaff, W. J. (1996). *New age religion and western culture: Esotericism in the mirror of secular thought*. Brill.

Harman, G. (2018). *Object-oriented ontology: A new theory of everything*. Pelican Books.

Hayes, A. (2022). The ideology of wellness: How lifestyle gurus and the pursuit of health are transforming politics. *Journal of Political Ideologies*, 27(2), 203–221. <https://doi.org/10.1080/13569317.2021.1987116>

Heelas, P. (2008). *Spiritualities of life: New Age romanticism and consumptive capitalism*. Blackwell Publishing.

Jung, C. G. (1960). Synchronicity: An acausal connecting principle. U *The collected works of C. G. Jung* (svezak 8). Princeton University Press.

Kim, L. (2023). The echo chamber-driven polarization on social media. *Journal of Student Research*, 12(4). <https://doi.org/10.47611/jsrhs.v12i4.4608>

Klein, N. (2023). *Doppelganger: A trip into the mirror world*. Allen Lane.

Meillassoux, Q. (2008). *After finitude: An essay on the necessity of contingency* (R. Brassier, prev.). Continuum.

Montell, A. (2021). *Cultish: The language of fanaticism*. HarperWave.

Mosleh, M., Martel, C., i Rand, D. G. (2024). Psychological underpinnings of partisan bias in tie formation on social media. *Journal of Experimental Psychology: General*. <https://doi.org/10.1037/xge0001594>

NATO. (2021, 20. svibnja). Cognitive warfare: Strengthening the mind to fight. *NATO Review*. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2021/05/20/cognitive-warfare-strengthening-the-mind-to-fight/index.html>

Partridge, C. (2004). *The re-enchantment of the West: Alternative spiritualities, sacralization, popular culture, and occulture* (svezak 1). T&T Clark International.

- Pew Research Center. (2024, 24. lipnja). *Public trust in government: 1958-2024*. <https://www.pewresearch.org/politics/2024/06/24/public-trust-in-government-1958-2024/>
- Platform Cooperativism Consortium. (n.d.). *Institute for the cooperative digital economy*. Preuzeto 13. listopada 2025. s <https://platform.coop/about/icde/>
- Rogers, K. (2023). The digital crossover: Tracking conspirituality post-pandemic. *Journal of Social Media and Society*, 12(2), 45–61.
- Rose, N. (1999). *Powers of freedom: Reframing political thought*. Cambridge University Press.
- Srnicek, N., i Williams, A. (2015). *Inventing the future: Postcapitalism and a world without work*. Verso Books.
- Vraga, E. K., Bode, L., i Tully, M. (2020). Creating news literacy messages to enhance resilience to misinformation. *Media and Communication*, 8(1), 74–84. <https://doi.org/10.17645/mac.v8i1.2778>
- Ward, C., i Voas, D. (2011). The emergence of conspirituality. *Journal of Contemporary Religion*, 26(1), 103–121. <https://doi.org/10.1080/13537903.2011.539846>
- Wiseman, E. (2021, 17. listopada). The dark side of wellness: the overlap between spiritual thinking and far-right conspiracies. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2021/oct/17/eva-wiseman-conspirituality-the-dark-side-of-wellness-how-it-all-got-so-toxic>
- Wu, T. (2016). *The attention merchants: The epic scramble to get inside our heads*. Alfred A. Knopf.